

Др Чедомир ПЕЈОВИЋ

ПИСМА НИКОЛЕ I ПЕТРОВИЋА ЊЕГОША

У богатој културној ризници Црне Горе, налази се складна и префињена Збирка писама Николе I; разноврсна по садржају и намјени, композицији, стилском обликовању и језгровитој језичкој семантици, која се особеним садржајем, укомпоновала у традицију врлине и народоносну тематику.

Ћудоредна је и знаколика стваралачка путања Господара Црне Горе, која по фазама настанка садржи динамичну и архетипску цјелини и књижевно успињање филозофије, историје, социологије и права, као грандиозних скала његовог Видиковца. Свјестан државних обавеза и потреба, као и личне одговорности, он је самостално водио кореспонденцију. Због тога јединственог чина, морамо прихватити строга књижевна одређења, да је у питању – оригинална литерарна збирка – прецизно изнијансирана.

Млади књаз, наслиједио је снажну генетску предодређеност поетске симбиозе, која га је корифејски украсила, да се огледа у свим књижевним врстама и родовима, користећи поетику, као најизраженији литерарни вид. Дубина и богатство историје, омогућили су му, да створи: грандиозан и опсенарски букет литерарних руковијети, оваплоћених у традицији истине – Епохе, коју су украшавали витешки спјевови из древних ружицвата духовне пријестонице Црнојевића – Цетиња, са његовим божански обликованим манастиром, са чијих звоника је ницала, као рапсодија, искра слободе. На том светороду и изворишном и исцелитељном врелу, настала су најзначајнија краљева дјела. Ту је калио играказе бојева и мегдана, који су га напајали мудрошћу, уздизали епски и красили владарски.

Књижевни посленици, уочили су и регистровали читав оплод поука и порука. Све то кристалише једну значајну историјску епоху, испуњену бројним догађајима и процесима. Преписка, одговорно и литерарно дата, поуздан је свједок свих збивања. Ту се налазе мозаици оних друштвених трендова, који су својим етнографским и историјским миљеом комплетирали: есенцијалну, социјалну, витешку, егзистенцијалну и психолошку структуру народног бића.

Опора је смионошћу и чудесно јединствена Црна Гора у том стоголавом и зачараном опасу-Хероике. Стаменост је она одредница, која карактерише Госпо-

дарова искушења у креирању ослободилачке борбе и поимања државничких одговорности. Ту је уклесана и слободарска путања Црногораца.

Свеукупност књажевог дјела је вишезначајна. У писмима се налазе и видови народне лектире, дате као: етичке и културне поуке. Свака од њих је феноменолошки одређена и конципирана, као општа и појединачна порука. Преписка је изворна лектира, која обogaђује сазнања о мукотрпности Епохе омеђене каузалитетом историјског хода.

Интересантно је, да се Никола I није озбиљније упуштао у писање посланица. За разлику од Петра I, он је са народом успоставио комуникацију – непосредног контакта, својим лирским изказивањем и личним примјером. Он је у писмима: владарима, државницима, дипломатама, црквеним поглаварима, војводама и пјесницима – развијао успјешну преписку – одмјерену и прецизно стилизовану. Она је јединствена, по својој сложености. Њени узорци чојства, тематски изнијансирани, чине поетски склад врлина, обogaђен сликовитим опсервацијама раскошног мисаоног шарма. На његовом пјесничком уздарју, све се одвијало с математичком прецизношћу. То је еклантантан примјер његове харизматске личности, која се одликује; патријархалним моделом објективности, као и хармоничним пулсирањем публицистичких ритмова. Овдје није мисао, опонент назору, већ њена златоруна дивотница. Тај непоновљиви краљевски бард, огледао се успјешно у свим литерарним жанровима. Из његове мисаоне радионице, изњихала су се вриједна књижевна дјела: драме, поезија, путописи, мемоари и писма. Све има патриотску и етичку ноту. Његова казивања врлетна су и краснолика. Психолошка конституција, поетски је мекано озвучена Епом и традицијом. Зато зрачи, као бајковита мисаона детекција.

Писма Господара Црне Горе, узорно региструју бројне податке о свим аспектима унутрашњих и спољних гибања Црне Горе за скоро 60 година, условљених објективним датостима. Овдје треба направити корелацију између богатства архивске грађе и истине. Пратећи цјелокупну преписку, ми комплетирамо слику актуелних збивања и Николе I, као државника, дипломате, војсковође и владара вансеријских способности. Писма садрже детаље, који се тичу краљевог приватног живота, а непознати су јавности (науци). Педантним увидом и анализом, констатујемо, да је он био затворене природе, нарочито у политици. У интимним домаћим приликама показивао је свој природни шарм врло култивисан и благородан. Друштво су му чинили: образовани људи, извањци и паметари, који су сматрани мудрацима. Изразита карактеристика, била му је шала.

Краљева писма била су садржајна и конкретна, са стилским нијансама, неуједначено обликованим. Конвенционалност и куртозан фрагменат, запажа се код мањег броја писама. Тематска разноликост, одређује типове знатног броја писама. Најбоља су она, чија литерарна кохерентност, заузима високо мјесто, у књижевности. Треба издвојити она упућена: Милутину Гарашанину, Симу По-

повићу, италијанској краљици Маргарити, Јовану Јовановићу Змају, Митрофану Бану, Сергију Арсенијеву и књазу Константину. Ова писма чине круну краљеве преписке. Има индиција, да се Господар огледао и у новинарству.

У 1860. години регистровали смо 10 писама: Александру II два, 5. августа и 25. октобра; Францу Јозефу, 5. августа; Наполеону III 17. августа; руском посланику у Бечу Г. Балабину, 28. октобра; Кнезу Михаилу Обреновићу два, 26. и 27. новембра; Константину Петковићу конзулу у Дубровнику 11. августа; кнезу Горчакову два, 5. августа и 15. децембра. У 1861. години објављено је 5 писама: Наполеону III, недатирано; кнезу Михаилу два, 17. фебруара и 1. септембра; једно је недатирано од 1. септембра и писмо конзулима, 9. октобра. Из 1863. занимљиво је писмо Константину Петковићу, конзулу. У 1863. драгоцјено је Господарево писмо Великом везиру од 14. децембра. У периоду 1864/68. књаз је упутио 10 писама кнезу Михаилу Обреновићу и 11 Илији Гарашанину (изврсна грађа). Послије убиства Михаила Обреновића, књаз је наставио преписку са Намесништвом од 1868/72. У том раздобљу упућено је 16 писама. Интересантна су писма Александру II, од 17. фебруара 1869.; књазу Горчакову, два руском Св. синоду, 17. јула 1869; Николају Игњатијеву, руском посланику у Цариграду, 10. априла. 1871. У 1871. години, књаз је одао барону Гаврилу Родићу три писма (два су датирана 11. јуна, а треће 2. јуна). Господар је упутио најсрдачнију поруку, 22. јула кнезу Милану Обреновићу, приликом ступања на пријесто. Са руским дипломатама, стално је контактирао (књаз А. М. Горчаков, А. Ц. Јонин). Занимљива су државничка и куртоазна писма грофу Андрашију, Александру II. У току 1873. године значајна су писма: Ђузепе Гарибалдију, Милану Обреновићу, Милутину Гарашанину, Фрању Рачком, Јовану Јовановићу Змају и др. Преписка се умножава у току ослободилачких ратова 1876-1878. године. Књаз пише: Милану Обреновићу и својим познатим војводама: Петру Вукотићу, Божу Петровићу, Илији Пламенцу, Шаку Петровићу, Пеку Павловићу, Марку Миљанову, сердару Јолу Пилетићу, Машу Врбици и Симу Поповићу. Дипломатски сачињена писма, стално су размјењивана између Цетиња и Петрограда. Уз то има их и која су адресирана књаци Милени. За науку су изворно важна писма: Лаву XIII и четири бискупу Јосипу Јурају Штросмајеру. Ту су писма Александру II и Фрању Јосифу, затим Јовану Пламенцу, Јовану Сундечићу, адмиралу Сејмуру, Симу Матавуљу, др Валтазару Богишићу, Александру Обреновићу и Николи II. Литерарно надахнута су писма италијанској краљици Маргарити и британској краљици Викторији. Садржајна су и писма: краљу Петру I, митрополиту Митрофану Бану, др Лазару Томановићу, генералу Митру Мартиновићу, сердару Јанку Вукотићу, војводи Лакићу Војводићу, Петру I, 1913/14, Евгенију Поповићу, др Анту Гвозденовићу и др Перу Шоћу. Обимна је преписка са кћеркама-руским великим књацима: Милицом и Станом, као и краљицом Јеленом и Аном Батемберг. Њежна су писма упућена синовима – престолонаследнику Данилу и књазу Петру.

Завршићемо писмима: Вудру Вилсону, предсједнику САД, и Жоржу Клемансоу, предсједнику Версајске мировне конференције, 1919. године.

Из тог горског, поетског букета писама, чији је опус грандиозан; издвојили смо фрагмент из текста писма упућеног краљици Маргарити 25. марта 1899. године:

„Треба ли да ти пишем о филозофији, о човјеку, о годинама и мизерији која нас је спопанула. Ја сам негда могао сокола да стигнем у ваздуху, сунцу да погледам очи и да газим ногама бијеле турбане кроз моја брда кроз која сам пјешки, пјевајући пролазио...

И то нам остаје? Успомене једина утјеха, што смо угледали свјетлост, што смо осјетили куцање срца, усхићено природним чудесима, и што смо љубили и славили Свевишњег и што имамо наду у један бољи живот на оном другом свијету. Ја у то вјерујем сестро, заклињем ти се; вјерујем чврсто... да ми се чини да већ имам у мојим рукама број мојег мјеста на небу. Бог, који је тако добар и милосрдан, одредио је моје мјесто тачно изнад моје камените Књажевине, да бих могао боље да је гледам, јер она је тако дивна и тако драга мојему срцу и непрестано ћу се Богу молити за њену срећу и њену слободу”.

То је еманентна, филозофска и драматична поетика, украшена драгуљима јаве и сновиђења. Тако је мисли и писао Господар.

Писма су драгоцен изворна и публицистичка грађа. Она обухватају све сегменте: државне политике, дипломатије, просвјете, науке, културе, умјетности, етике, национално-епских знамења и народне економије. Она су незаобилазно духовно и мисаоно светилиште за упознавање историјског хода Црне Горе.

Čedomir PEJOVIĆ, D. Sc.

LETTERS OF NICHOLAS I PETROVIĆ NJEKOŠ

Résumé

We are introduced here to the correspondence of Nicholas I Petrović Njegoš throughout the period in which he, as a statesman and a writer, made numerous contacts with rulers, statesmen, diplomats, army leaders, prominent persons of culture, education, religion.

Tackled by the author are some current issues related to specific fields. Readers are presented with an authentic letter written by King Nicholas to the Italian Queen Margherita in 1899, which exhibits an indisputable literary talent he was endowed with abundantly.